

TEMPS ERA TEMPS

Un testimoni oblidat

VÍCTOR ALBA

Acaba de sortir un llibre fascinant, que s'ha de llegir lentament, *Itineraris de la Guerra Civil espanyola*, d'Eladi Romero (Laertes). És una guia per aquells que vulguin seguir les petges de la Guerra Civil, lluny de diplomàtics, polítics i generals, arran de terra, on hi havia els soldats i els milicians. És un enorme treball de reconstrucció, pacient i perspicaç.

Aquest llibre m'ha fet pensar, per raons ben personals, en un testimoni que deixà molts testimoniats i que sembla que hem oblidat. Parlo de Manuel Cruells, que començà de caputxí, penjà els hàbits, fou del Bloc Escolar Nacionalista quan anàvem junts a la universitat, on ell estudiava història medieval, i després fou editorialista del *Diari de Barcelona* quan, durant la Guerra Civil, era el diari d'un Estat Català que ja no tenia res a veure amb el de Dencàs i els germans Badia de l'octubre del 1934.

Després ens veiérem a la quarta galeria de la Model, del 1942 al 1944, on ell era part del grup de detinguts per *delito posterior* del Front Nacional de Catalunya (amb Carbonell, Planxart i uns quants més). Li agradava xerrar amb nosaltres, que érem del POUM i amb els de la CNT. Una de les coses que més l'emprenyava era que als de la quarta galeria no ens deixessin barrejar amb els de les altres galeries, on teníem companys i coneguts.

Anys més tard, quan em deixaven entrar amb passaport estranger, el veia en una taula del Comedia –un bar de la Granvia entre passeig de Gràcia i rambla de Catalunya, al costat de muntanya–. Sempre havia sigut un bon conversador, fins i tot a la universitat, on quan hi érem les coses anaven més aviat a crits i a plantofades verbals. Potser li quedava quelcom dels deu anys passats d'aprenent de caputxí. Malgrat que per la seva forta personalitat sempre estava en llocs diri-

Manuel Cruells sempre escrivia de fets viscuts en primera persona

gents dels grups als quals pertanyia, mai no el vaig veure fent de predicador ni donant-se *pisto*, com dèiem llavors, ni aprofitant l'ascendent entre els companys per fer acceptar els seus punts de vista; potser és que li agradava massa discutir-los.

Cada cop que el veia em donava un nou llibre seu. Escrit passant la maroma, per mor de la censura, posà al corrent la generació dels antifranquistes anteriors a la Gauche Divine, sobre Macià, els no catalans i nosaltres, el 6 d'octubre, l'expedició catalana a Mallorca del 1936, els fets de maig del 1937...

Havia anat evolucionant. Sense abandonar el seu nacionalisme, hi havia injectat moltes dosis d'inquietud social. *El catalanisme és una revolució* era el títol d'un llibre seu del 1936. Producte d'aquesta evolució foren *Los movimientos sociales en la era industrial, Anàlisi del sindicalisme a Catalunya* (durant la República), *La societat catalana durant la Guerra Civil*. L'editorial Bruguera publicà alguns d'aquests llibres i la Joventut n'edità d'altres.

El valor dels llibres que va escriure Manuel Cruells era, sobretot, el del testimoni

Encara que era un bon coneixedor dels temes sobre els quals escrivia i dels seus antecedents, el valor dels llibres de Manuel Cruells era, sobretot, el del testimoni. Escrivia sobre coses que havia viscut i en donava l'atmosfera, aquelles pinzellades que no es poden inventar ni imaginar si no has ajudat a tractar-les. I jo, que he viscut aquestes mateixes coses –encara que he tingut la sort (si és una sort) de viure més anys–, puc donar fe que Manuel Cruells és un testimoni de fiar, dels que tanta falta ens fan.

Com és que cap editor no reedita ara els llibres de Cruells? No eren llargs. Es podrien enquistar en dos o tres volums. I ens sotraguejarien una mica, que bona falta que ens fa.

ENIGMÍSTICA

‘EntreLLUCHs’

MÀRIUS SERRA

MariusSerra@verbalia.com

Aquests dies ha sortit al mercat *EntreLLUCHs* (Brau, 2001) un llibre col·lectiu dedicat a la memòria d'Ernest Lluch. L'edició, a cura de Rafael Pascuet, està pensada en clau empordanesa i presenta prop d'una vintena de textos sobre Lluch, alhora que reproduceix 14 articles més o menys empordanesos de l'intel·lectual assassinat per ETA. Amb la nòmina de col·laboradors propers a Lluch, que va de Fabian Estapé a Antoni Puigverd passant per Josep Maria Joan Rosa, Vicent Soler, Jaume Guillaumet, Maria Crehuet i Odón Elorza, Pascuet aconsegueix que al volum s'entrelluqui el perfil polièdric d'Ernest Lluch. Sense cap mena de dubte, és un encert recordar la figura d'un polígraf tan notable com Lluch amb un llibre, com ho és que hi aparegui al costat del cava-

llet de cartró (fabricat a Terrassa) que donà al Museu del Joguet de Figueres. Però la portada encara dona més joc, perquè el títol que la presideix (el d'aquest article) és un anagrama perfecte del seu nom i cognom: amb les lletres d'Ernest Lluch es forma aquest neologisme transparent dels *Entrelluchs*. Un anagrama que defineix amb regust prefabricat i claredat meridiana les intencions del llibre.

El mateix Pascuet em va confessar que inicialment ja li havia semblat prou troballa afegir la hac a un substantiu plausiblement derivat del verb

entrellucar (entreveure). Un procediment homofònic proper a dos dels titulars més famosos de l'època Van Gaal a can Barça, quan *El Mundo Deportivo* va obrir un dia amb *Van Maal* i un altre amb un transparent *Hespléndido* que lloava les virtuts del simpàtic porter holandès que comprava a Caprabo. Només després de triar *Entrelluchs* per titular el volum Pascuet es va adonar de la perfecció anagramàtica del neologisme que havia encunyat. Aquest gol morfològic és un valor afegit a les innombrables virtuts del títol. Perquè Lluch era plural i *entre Lluchs*

ens movem quan llegim els episodis relatats als articles i els punts de vista exposats. Perquè Lluch era curiós i tot ho *entrellucava*, igual com fa aquest volumet des del flanc empordanès de la seva biografia. Perquè, gràcies a aquests sentits articles *entres* a l'univers de Lluch. I tot això, sense sortir mai de les 11 lletres que formen el seu nom i cognom.

Una de les constriccions ideades pels autors de l'Oulipo –autors que Lluch coneixia– s'assembla a aquest poderós anagrama. Quan va morir Georges Perec, l'escriptor francès Marcel Bénabou va retre ho-

menatge al difunt amb un text que feia servir només les set lletres del seu nom: "*Georges Perec, présent (lipogramme en 19 lettres)*". Posteriorment, altres autors oulipistes van crear la *belle absente*, una fórmula d'escriptura poètica que es basa en un alfabet simplificat –sense les lletres menys usades en francès: K, W, X o Y–, de manera que totes les altres lletres apareixen a cada vers llevat d'una, en una mena d'acròstic per absència. Si algun versaire s'anima només ha de fer un primer vers que contingui totes les lletres de l'alfabet (repetides tant com calgui) llevat de la E, un segon sense la R, un tercer sense la N, sense la E, la S, la T, L, L, U, C i H. I si li agafa el gust pot provar de bastir una altra *belle absent* amb les lletres d'Avel·lí Artís-Gener, Tísner, perquè el 7 de maig pròxim farà un any que també ens falta.